

การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน
อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP IN DIGITAL SOCIETY
ACCORDING TO THE PRINCIPLE OF BHAVANA 4 OF
LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS, DIBUK PHANG-NGA
WITTAYAYON SCHOOL, PHANG-NGA DISTRICT,
PHANG-NGA PROVINCE

¹พระครูสังฆรักษ์ระพีพันธ์ จิรวทตโน (จันทร์หอม),

²พระครูวิจิตรศีลาจาร และ ³พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล

¹Phrakhrusangkharak Rapepan Jirawattano (Janhorm),

²Phrakhru Wichitsilanchan and Phrakru Khositwattananukul

¹Rapepan.pik@gmail.com

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Samui.sabuy@gmail.com

Received September 10, 2021; Revised November 2, 2021; Accepted December 1, 2021

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา 2) เพื่อศึกษาหลักภavana 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อการ

¹ นิสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช

² อาจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช

³ อาจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช

พัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวนา 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก นำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวนา 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา พบว่า เมื่อนำหลักภาวนา 4 มาใช้ในการพัฒนานักเรียนในสังคมดิจิทัลโดย ทำให้นักเรียนใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง และไม่เป็นภัยต่อตนเองและสังคม โดยยึดหลักการปฏิบัติ ด้านกาย ด้านศีล ด้านจิตและด้านปัญญา

คำสำคัญ : การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, สังคมดิจิทัล, หลักภาวนา 4

Abstract

This research titled “Leadership Development In Digital Society according to the Principle of Bhavana 4 of the lower secondary school students, Dibuk Phangnga Wittayayon School, Mueang Phang-nga District, Phang-nga Province” included the following objectives: 1) to study the concepts and theories of leadership in digital society according to the principle of Bhàvanà 4 of the lower secondary school students, Dibuk Phang-nga Wittayayon School, Phang-nga District, Phang-nga Province; 2) to investigate the principle of Bhàvanà 4 existing in Theravada Buddhist scriptures; and 3) to develop leadership in digital society according to the principle of Bhavana 4 of the lower secondary school students, Dibuk Phang-nga Wittayayon School, Phang-nga District, Phang-nga Province. It was a qualitative research focusing on documentary research and in-depth interviews. It was descriptively presented. Findings of this research were as follows. Regarding leadership development in digital society according to the principle of Bhàvanà 4 of the lower secondary school students, Dibuk Phang-Nga Wittayayon School, Phang-nga District, Phang-nga Province, it was found that the principle of Bhàvanà 4 applied in developing students in digital society made them properly live their daily lives with neither harming themselves nor society that was based on the practical principle in areas of body, precepts, mind, and wisdom.

Keyword: Development, Leadership, Digital Society, the Principle of Bhavana 4.

บทนำ

แม้ว่ามนุษย์จะเป็นสัตว์ประเสริฐแต่ก็ยังมีกิเลส คือ ความโลภ โกรธ และหลง ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของจิตอยู่อันเป็นสาเหตุของการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายๆ ประการภายใต้อำนาจของกิเลส จนก่อให้เกิดกระทบต่อภาพรวมของสังคม และสิ่งแวดล้อม เพราะสภาพของสังคมไทยขณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจนน่าเป็นห่วงถึงจริยธรรมของเยาวชนไทยที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตว่าจะเป็นในลักษณะอย่างไรท่ามกลางสภาวะของปัญหาโดยตรงเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กล่าวถึงสภาพของสังคมและปัญหาของเยาวชนไทยว่า “ถ้ามองจากที่สังคมสะท้อนให้เห็นเด็กและเยาวชนจะเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ การมีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการใช้ความรุนแรง เช่น ปัญหาเด็กยกพวกตีกัน ส่วนเรื่องอื่นอาจจะยังไม่ชัดเจน จริยธรรมเสื่อมลง และเป็นปัญหาสังคมโดยรวมซึ่งเกี่ยวกันไปถึงเด็กด้วย” (มณฑนา สังฆะภุชณฺ, 2550 : 2-3)

ปัญหาเหล่านี้ได้สอดคล้องกับภาวะปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่ปรากฏในหนังสือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของสังคมไทยปัจจุบัน และได้ส่งอิทธิพลรุนแรงและต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับเยาวชน โดยเฉพาะความนิยมชมชอบวัตถุนิยมมีพฤติกรรมเลียนแบบที่ไม่พึงประสงค์ขัดต่อระบบศีลธรรม และจริยธรรมความเป็นชาวพุทธที่ไม่ควรยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งเรื่องนี้ตามทัศนะนักวิชาการทางด้านจิตวิทยา ได้สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ กล่าวคือเกิดลักษณะความอยากรู้อยากเห็น อยากพิสูจน์ ชอบความตื่นเต้น ความสนุกสนานท้าทาย ต้องการเด่นดังเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ และผู้ใหญ่ ทำให้วัยรุ่นมีการแสดงออกขาดการยับยั้งชั่งใจ ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ขาดทักษะการแสดงออกที่ถูกกาลเทศะ และมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาต่อพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่าย ทั้งนี้ เพื่อชดเชย หรือตอบสนองความต้องการทางอารมณ์บางอย่างที่ขาดอยู่ พฤติกรรมเสี่ยงเหล่านี้อาจทำให้ปัญหาด้านอารมณ์หายไปชั่วคราว วัยรุ่นจึงมีพฤติกรรมเสี่ยงเกิดขึ้นได้ซ้ำๆ เมื่อทำแล้วเกิดความรู้สึกพอใจก็จะทำต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย (สำนักงานพัฒนาสุขภาพจิตเด็กและสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, 2547 : 18) ดังนั้น หากจะหาข้อยุติปัญหาพฤติกรรมเยาวชนอันเป็นอนาคตของชาติ จะต้องมียุทธศาสตร์และองค์กรต่าง ๆ เข้ามาเป็นเจ้าภาพมีส่วนร่วมของการสร้างความสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม ปราศจากการทะเลาะวิวาท ยกพวกทำลายร่างกายกันจนถึงแก่ชีวิต จึงต้องมีผู้ใกล้ชิด เช่น ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และองค์กรทางศาสนา ให้ความช่วยเหลือมีความเมตตารักใคร่มุ่งหวังดีต่อวัยรุ่นอย่างแท้จริง ในการปลูกฝังชี้แนะแนวทางที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้

การพัฒนาภาวะผู้นำนั้น สามารถกระทำได้หลายวิธี ซึ่งวิธีการหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการฝึกฝนเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำในกลุ่มวัยรุ่นเรียนให้มีประสิทธิภาพ คือ การใช้

กิจกรรมกลุ่ม ซึ่งจะประกอบไปด้วยกิจกรรมที่คัดเลือกมาเพื่อพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำของนักเรียน การใช้กิจกรรมกลุ่มที่ดีและเหมาะสม จะทำให้นักเรียนมีความสนใจ เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำรวมถึงความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่อย่างมีคุณภาพ ทักษะภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็นอย่างมากในสังคม เพราะการที่คนเราจะเรียนรู้ทักษะความเป็นผู้นำได้นั้นจะต้องผ่านความกล้าที่จะแสวงหาประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและนำมาเป็นแนวทางต่อการต่อยอดสู่ความเป็นผู้นำได้ หากจะกล่าวนั้น คนที่มีทักษะผู้นำจะเป็นคนที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานั้นจะเป็นบันไดในการต่อยอดสู่ภาวะผู้นำที่ดีและสิ่งที่กล่าวมาจะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และการฝึกทักษะการใช้ชีวิตไปในตัวทำให้เกิดประสบการณ์ที่เป็นสิ่งที่ทุกคนอาจมีสิ่งเหล่านี้ที่แตกต่างกัน ยิ่งไปกว่านั้นทักษะความเป็นผู้นำยังช่วยส่งเสริมในด้านบุคลิกภาพส่วนตัวที่จะช่วยให้เกิดความเชื่อและเชื่อมั่นในตัวเรามากขึ้นในการทำงานไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็ตาม ดังนั้น ด้วยเรื่องส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำในเด็กนักเรียนมัธยมตอนต้นที่เป็นช่วงชั้นที่เริ่มต้นการมีบทบาทผู้นำอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน จึงเล็งเห็นว่าการส่งเสริมปลูกฝังทักษะภาวะผู้นำอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และเป็นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของนักเรียน

ด้วยเหตุนี้ การช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาต้องใช้ความมั่นคงทางจิตใจ (สมถภาวนา) ให้เกียรติต่อความคิดเห็น และความรู้สึกของเด็กและเยาวชน มีเจตคติที่ดีว่าเขาจะเปลี่ยนแปลงได้ พยายามช่วยเหลืออย่างจริงใจ สิ่งที่สำคัญต้องรักษาปัญหาของเขาไว้เป็นความลับ หากไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผย แต่หากปัญหานั้นเป็นเรื่องร้ายแรงควรพูดคุยให้วัยรุ่นรับรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องบอกให้บุคคลอื่นที่สามารถช่วยเหลือและทราบปัญหานั้น (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2547 : 23) การช่วยเหลือเยาวชนในระบบโรงเรียน ปราชญ์ บุญยวงศ์วิโรจน์ อธิบัติกรมสุขภาพจิต ได้กล่าวถึงความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังต้องผ่านกระบวนการศึกษา (สำนักงานพัฒนาสุขภาพจิตเด็กและสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, 2547 : ค) โดยกระบวนการศึกษาที่ว่ามานี้ หน้าที่ของการแนะแนว คือ การช่วยให้คนพึ่งตนเองได้ และสอดคล้องกับหลักสุขภาพจิตสำคัญบทหนึ่งมีใจความว่า “อตตา หิ อตตโน นาโถ” ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2544 : 6-7)

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเสี่ยงต่อการก่อปัญหาด้านต่างๆ เช่น ปัญหาท้องในวัยเรียน ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งประเด็นนี้เป็นความสำคัญที่ครูในโรงเรียนและองค์กรทางศาสนา ต้องตระหนักและหาทางแก้ปัญหาและพัฒนา ไม่ใช่แก้ปัญหาแล้วปล่อย

แต่ต้องพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของความเป็นผู้นำให้เยาวชนสามารถก้าวผ่านจุดวิกฤตของชีวิตไปได้ด้วยดีและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนคนอื่นได้ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา เพื่อไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนในเขตอำเภอเมืองพังงา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนและคนในสังคมได้รับการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมสร้างสรรค์ และเพื่อให้ได้รับคุณค่าทางพระพุทธศาสนาจนสามารถนำพุทธธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา
2. เพื่อศึกษาหลักภavana 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา จำนวน 20 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับหลักภavana 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา เพื่อเป็น

ข้อมูลนำมาวิเคราะห์ถึงการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภาวะ 4 โดยจะศึกษาใน 5 ด้าน คือ ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตภาวนา ด้านปัญญาภาวนา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับหลักภาวะ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้

3.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จะทำการค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 คัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง

3.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จะทำการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจาก ตำรา หนังสือ บทความ ข้อเขียน วารสาร บทความ เอกสารต่างๆทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษที่ได้อ้างถึง เรื่องดังกล่าวไว้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยศึกษาจากหนังสือผลงานของนักวิชาการด้านศาสนา และหนังสือชุดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยฉบับนี้ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวะ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวะ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในการบริหารงานในยุคดิจิทัล จากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี การจัดการศึกษาในรูปแบบที่ผ่านมาอาจจะไม่เหมาะสมกับการสร้างพลเมืองในยุคดิจิทัล ความท้าทายที่ควรตระหนัก ก็คือ ผู้นำนักเรียน

และนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถเท่าทันการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และจะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อการบริหารงานให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนไปอย่างไร เป้าหมายหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลจึงควรเป็นการจัดให้นักเรียนมีความรู้ แล้วต่อยอดองค์ความรู้ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน นักเรียนทุกคนมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาภาวะผู้นำ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาที่ฝึกให้ผู้เรียนมีความกล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ และมีความฉลาดทางอารมณ์ที่จะเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของภาวะผู้นำ ต้องมีการบริหารที่ดี จำเป็นต้องมีผู้นำที่เป็นนักวางแผน วางกลยุทธ์ให้ปฏิบัติตาม หากวางแผนผิดพลาดจะส่งผลเป็นอันตรายแก่บุคคลที่อยู่ในความควบคุม ดังนั้น ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และมีความรับผิดชอบต่อสูง มีวิสัยทัศน์ มีความคิดในการพัฒนาไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่แล้วร่วมด้วยช่วยกันในการกำหนดเป้าหมายแนวทาง แล้วดำเนินการจะทำให้สถานศึกษานั้น ๆ มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกกำหนด

ความสำคัญของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัย เป็นวิทยาศาสตร์ และสามารถนำมาปรับใช้ได้กับการดำรงชีวิต และการทำงานในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องของผู้นำและภาวะผู้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เกี่ยวข้องกับผู้นำที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้

2. หลักภavana 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ภavana 4 คือ การปฏิบัติ ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และกาย ดังนั้น เมื่อเวลาที่มนุษย์มีการกระทำอะไรก็ตาม ทุกๆ ครั้งก็มักจะมีการปฏิบัติเรื่องภavana 4 เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อเราทำงานต้องมีสมาธิในการทำงาน และเมื่อต้องการแก้ปัญหาที่มีปัญหารวมถึงร่างกายเข้าไปมีส่วนร่วมทุกครั้ง แต่ถ้าทางปฏิบัติธรรมแล้วก็ต้องมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา และมีกาย ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ปฏิบัติธรรม ไม่ได้นั่นเอง การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นอาชีพการงานประเภทใด หน้าที่หรืออาชีพเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในการที่จะเข้าถึงธรรม การที่จะรู้โลกหรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่ดีว่าอะไรเป็นอะไร จำเป็นต้องมีการทำหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ เช่น อาชีพให้ลูกลงไปด้วยดีเสียก่อน การที่คนหนึ่งทำหน้าที่โดยตรงของตน โดยไม่มีมลทินต่างพร้อย ย่อมเป็นการเพียงพอที่จะทำให้รู้จักว่าอะไรเป็นอะไรโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็จะรู้จักชีวิตจิตใจของตนเองว่าหมายควมว่าอย่างไร เป็นสิ่งที่ควรยึดถือหลงใหลเพียงใดเป็นต้นถ้าหากว่าไม่ได้ทำอะไรจริงๆ จังๆ จังๆ ให้ดีที่สุด ให้ถูกต้องตามอุดมคติของอาชีพหรือหน้าที่นั้นๆ แล้วมันยังน้อยเกินไปที่จะรู้จักตัวเอง รู้จักโลก รู้จักกิเลส รู้จักทุกข์ และรู้จักความดับทุกข์ เป็นต้น มนุษย์ทุกคนเกิดมาก็มีศีลติดตัวมา แต่ไม่ยอมรับและไม่ยอมรับมาปฏิบัติ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา ปัญหาทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้ พระพุทธศาสนาเป็นระบบที่มีองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในการแก้ปัญหา แม้แต่บุคคลที่มีความเหงาว่าเหวนใจ ซึ่งเป็นปัญหาแบบหนึ่ง ก็มีวิธีแก้ปัญหาก็แยกเป็นขั้นเป็นตอน และขั้นตอนเหล่านั้น ก็เป็นทางเลือกที่ยืดหยุ่นได้ด้วย โดยสามารถปรับให้เข้ากับพัฒนาการของบุคคล

3. การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวนา 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา พัฒนาด้านกาย ทำตนให้ถึงพร้อม มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุด ภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ คือ ระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึกซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุด แล้วตั้งใจฝึกตนจนมองเห็นความยากลำบาก อุปสรรคและปัญหาเป็นจุดเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป พัฒนาด้านศีล ทำศีลให้ถึงพร้อม มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต รู้จักระเบียบความเป็นอยู่ กิจกรรรม กิจการ และสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต อย่างน้อยมีศีลขั้นพื้นฐานคือ มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ด้วยการกินใช้ปัจจัย 4 ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ พัฒนาจิต ทำจิตให้ถึงพร้อม มีจิตใจใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ คือ เป็นผู้มีความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สัมพันธ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ อยากช่วยทำทุกสิ่งทุกคนที่ตนประสบเกี่ยวข้องให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม ไม่หลงติดอยู่ แค่คิดจะได้จะเอาและหาความสุขจากการเสพบริโภคที่ทำให้จมอยู่ใต้วางวนแห่งความมัวเมาและการแย่งชิง แต่รู้จักใช้อินทรีย์ มีตาที่ดู หูที่ฟัง เป็นต้น ในการเรียนรู้ หาความสุขจากการศึกษา และมีความสุขจากการทำสิ่งดีงาม ด้วยการใช้สมองและมือในการสร้างสรรค์ ความสุขที่แท้จริง พัฒนาด้านปัญญา ทำปัญญาให้ถึงพร้อม ถือเหตุปัจจัยมองอะไร ๆ ตามเหตุและผล คือ ตั้งอยู่ในหลักความคิดความเชื่อถือที่ดีงามมีเหตุผล อย่างน้อยถือหลักเหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่การพิจารณาไตร่ตรองสืบสวนค้นคว้าเป็นทางเจริญปัญญา และเชื่อการกระทำว่าเป็นอำนาจใหญ่สุดที่บันดาลชะตากรรม กับทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะใฝ่ทำให้สำเร็จและดีงามสูงสุด

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย การพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวนา 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัลตามหลักภาวนา 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำในสังคมดิจิทัล ความเป็นภาวะผู้นำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีมาตั้งแต่เกิดและได้รับการปรุงแต่งโดยการอบรมสั่งสอนทางการศึกษาทำให้เกิดภาวะผู้นำพื้นฐานขึ้นในตัว สิ่งแวดล้อมต่างๆ สามารถทำให้ภาวะผู้นำพื้นฐานนั้นแปรเปลี่ยนไปได้

อีกไม่ว่าจะทางดีขึ้นหรือเลวลง และภาวะผู้นำสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ ความเป็นภาวะผู้นำ เป็นศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นใน สภาพการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนาจการใช้กระบวนการสื่อความหมายให้ร่วมใจ กับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้นั้น จะต้องใช้กระบวนการสั่งการ การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์โดยถ่ายทอดแนวคิด การสื่อความหมาย หรือการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่การปฏิบัติด้วยการชี้แนะ ผลักดัน ชัก จูง จูงใจ หรือใช้อำนาจหน้าที่กระตุ้นให้หรือผู้ใต้บังคับบัญชา หรือกลุ่มคนบุคคลอื่นให้ความ ร่วมมือร่วมใจด้วยความเต็มใจด้วยความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน จนกระทั่งการ ดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

ภาวะผู้นำนักเรียน เป็นการแสดงออกของนักเรียนที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นๆ ใน องค์กรใช้ศิลปะในการชักจูงสมาชิกในองค์กรปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และสมาชิก ในองค์กรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นในสภาพการณ์ ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนาจการใช้กระบวนการสื่อความหมายให้ร่วมใจกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการ พัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจะต้องมีบรมการนิเทศภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการในการพัฒนา ภาวะผู้นำของนักเรียน เพื่อเพิ่มความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ เกี่ยวกับการ ปฏิบัติงานโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาหระหว่างการ ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการนักเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และ สามารถนำไปใช้หรือปรับใช้กับสังคมยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีที่มีความรวดเร็วใน การสื่อสาร การส่งผ่านข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทุกคน สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วทุกที่และทุกเวลา

การเปลี่ยนแปลงบริบทของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลในด้านคุณลักษณะและบทบาท ของผู้เรียน ผู้นำนักเรียนที่เป็นผลเมืองดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงของลักษณะขององค์ความรู้ที่มี การเชื่อมโยงมีหลายมิติและอยู่ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย หลากหลายวิธี และเทคโนโลยี ทางการศึกษาและนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ และการสร้างความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ การ เพิ่มโอกาสในการประยุกต์ใช้ความรู้ และสร้างความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ให้สอดคล้องกับ สภาพที่จะนำไปใช้ได้จริงให้มากที่สุด

2. หลักภาวนา 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ภาวนาเป็นคำในภาษา บาลีที่มีรูปกริยาศัพท์เป็น ภาวเตตี มีความหมายตรงกับคำว่า วฑฺฒติ ซึ่งก็คือ วัฒนาหรือการ พัฒนา ที่ใช้ในภาษาไทยคำว่าภาวนาในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึงการทำให้มีขึ้น เป็นครั้ง การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรม การพัฒนา เพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มี ให้มีขึ้น โดยมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติตนทั้งหมดที่เป็นเพื่อการพัฒนาคุณธรรม ภายในตน

คุณสมบัติของผู้นำภายในนั้น หมายถึง สภาพจิตใจ คุณธรรมหรือหลักการในด้าน มโนธรรมที่ผู้นำโดยมากจะพึงมีเป็นเจตคติและความคิดรวมถึงอารมณ์ที่เป็นไปในฝ่ายดี และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อการบริหารงานได้ โดยหลักคุณธรรมที่เป็นตัวกำหนดลักษณะและ คุณสมบัติที่จัดเป็นมโนธรรมมี ดังต่อไปนี้

การพัฒนาศักยภาพความสามารถด้านต่างๆ ของเรา เช่น ด้านความคิด ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม หรืออื่นๆ ด้านความคิดก็อย่างเช่น ต้องการฝึกทักษะการแก้ปัญหาที่ ลองหากิจกรรมที่พัฒนาความสามารถด้านความคิดมาฝึกให้เกิดการพัฒนาด้านกระบวนการ คิดเป็นต้น ด้านร่างกาย เช่น มีน้ำหนักตัวมากต้องการลดน้ำหนักให้อยู่เกณฑ์ปกติ ก็ออกกำลังกายควบคุมการกินอาหารจนสามารถมีสุขภาพร่างกายที่เหมาะสม เป็นต้น ด้านอารมณ์ เช่น จากเป็นคนใจร้อนก็ฝึกควบคุมอารมณ์ให้ได้ เป็นต้น การพัฒนาตนเองจึงมีความหมาย กว้างครอบคลุมทุกส่วนของตัวเรา

การพัฒนาคน ตรงกับศัพท์ทางพุทธศาสนาว่า “ภาวนา” จำแนกการพัฒนาคนไว้ 4 ประการ คือ

1) กายภาวนา การพัฒนากาย หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ในทางที่ดี ระหว่างหู ตา จมูก ลิ้น กาย กับสิ่งแวดล้อม โดยการรับรู้และการเลือกรับแต่สิ่งที่ดี รวมแล้ว สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

2) ศิลภาวนา การพัฒนาศีล หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ทางกาย วาจา กับบุคคลอื่นในทางที่ดีงามและเกื้อกูล เช่น ไม่เบียดเบียน หรือมุ่งทำลายประโยชน์ของผู้อื่น

3) จิตภาวนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจิตดี สมรรถภาพจิตดี สุขภาพจิตดี จิตใจมีคุณธรรม มีเมตตา มีกรุณา มีมุทิตา มีศรัทธา มีขันติ มีสมาธิ มีวิริยะ มีสติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ยังผลให้เกิดปิติ มีความอิมเอมเบิกบาน แจ่มใส อยู่เสมอ

4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา หมายถึง การรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต จิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของตัณหา อุปาทานและอวิชชา

การพัฒนาเป็นการใช้ทักษะของกระบวนการคิดในระดับหนึ่ง ที่จะนำความรู้ ความ เข้าใจที่มาจากหนังสือ ตำรา เอกสาร หรือแหล่งความรู้อื่นๆ จดจำและนำมาใช้ในการแก้ไข ปัญหาในเรื่องต่างๆ ในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้อย่างมีเหตุผล เพื่อให้เกิดประโยชน์ ดังนั้น แนว ทางการพัฒนาสามารถขยายออกไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นได้ การ พัฒนาเป็นการนำภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติ เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิด เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะในศาสตร์ สาขาวิชาต่างๆ มักมีการคิดค้น และพัฒนาทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ จริงในการแก้ปัญหา เพราะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า เช่น สาขาพัฒนาสังคม หรือนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนา และสังคมจะประยุกต์หลักการพัฒนาเข้าสู่การ

ทำงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม เพื่อหาทางใช้ประโยชน์และป้องกันปัญหา การพัฒนาเป็นการนำทฤษฎีมาใช้ในภาคปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับบริบท โดยมีมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมในภาคปฏิบัติทั้งการแก้ปัญหาและการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งเป็นการนำความรู้สาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่ง การพัฒนาเป็นการนำความรู้ในสาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเจาะจงบางประการ ในสถานการณ์หรือบริบทที่เฉพาะเจาะจง โดยการพัฒนาเป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เป็นการนำเพียง “บางสิ่ง” จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกันในบริบทสถานที่ เวลา องค์ประกอบอื่น ๆ ดังนั้น จึงมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม อาจเป็นการนำเอา “หลักการ” และ “รูปแบบ” บางส่วนของสิ่งนั้นมาพัฒนาเพื่อปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทใหม่โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการใช้งานให้สอดคล้องกับส่วนประกอบอื่น ๆ ในบริบทใหม่ สิ่งใดก็ตาม ถ้าเราไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ตามหน้าที่ที่ควรเป็น แต่นำไปใช้ประโยชน์ในวัตถุประสงค์อื่น เรียกว่าอีกด้านหนึ่งว่า การพัฒนาการพัฒนาอาจทำได้ทั้งสิ่งของและแนวคิด เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและตอบสนองวัตถุประสงค์การใช้งานสอดคล้องกับบรรเท ภูมิภักดีพรหม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาประกอบด้วย 7 ด้าน 1) ด้านการสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน 2) ด้านการทำให้เป็นผู้ตนเอง 3) ด้านอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง 4) ด้านกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง 5) ด้านผู้นำแสดงความเป็นแบบฉบับที่เป็นผู้นำตนเอง 6) ด้านอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเองโดยการให้รางวัลและตำหนิอย่างสร้างสรรค์ 7) ด้านสร้างรูปแบบความคิดทางบวก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ภาวนา 4 เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคลมากมายมหาศาล พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีการพัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด เป็นผู้ควรค่าแก่การบูชา ภาวนา 4 คือ การปฏิบัติ ด้านศีล สมาธิ ปัญญาและกาย

หลักภาวนาเพื่อนำมาพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประโยชน์ในด้านกายนั้น ทำให้ปฏิบัติอยู่ด้วยความไม่ประมาท รู้จักสำรวมระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติทางกาย โดยไม่ไปเบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเมตตาต่อกัน ช่วยในสิ่งที่ควรช่วย ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่นิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่ทำงานร่วมกัน และเพื่อนักเรียนทุกคน โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่มาติดต่อประสานงานไม่ว่าใคร โดยเป็นธุระให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถจะพึงกระทำได้ นอกจากจะช่วยให้เกิดความสุขในด้านจิตใจแล้ว ยังทำให้

ไม่เครียด ทำให้รู้จักผู้คนมากยิ่งขึ้น ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานไม่มี เพราะตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท มีความสุขในการทำงาน ครอบครัวมีความสุข คือ มีความสุขทั้งกายและใจ

การหลักภาวนา 4 มาพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประโยชน์ในด้านจิตใจแล้ว ทำให้จิตใจเข้มแข็ง ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ตามกำลังความสามารถ ได้มีประสิทธิภาพสูงสุด อย่างมุ่งมั่น ลำดับความจำเป็นเร่งด่วน โดยเอาใจใส่จดจ่ออยู่กับคนที่ทำ ไม่หวั่นหน้าพะวงหลังทำให้เกิดสมาธิในการทำงาน หากมีการฝึกนั่งสมาธิ เจริญจิต ก็จะทำให้รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ทำทุกอย่างอย่างมีสติ ผลงานที่ออกมาก็จะมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

การเจริญปัญญาภาวนา เพื่อให้เกิดสติปัญญา ทำงานตามลำดับความสำคัญ ความจำเป็นเร่งด่วน วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการควบคุมงาน การติดตามงานและประเมินผล ประสานความร่วมมือกันในการทำงาน ภาวะผู้นำ วิธีแก้ไข ผู้นำต้องเป็นผู้นำ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั้งในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ปรึกษาเสนอแนะการปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเพื่อนนักเรียนที่มีผลงานดี สร้างขวัญและกำลังใจอยู่เสมอและลูกน้องต้องเป็นผู้ตามที่ดีให้ความร่วมมือช่วยกันและกัน

เอกสารอ้างอิง

- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, (2557). *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: บริษัท แอคทิฟพริ้นติ้ง จำกัด,
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), (2544). *พุทธศาสนากับการแนะแนว*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2544.
- มณฑนา สังขะกฤษณ์, (2550). “คุณธรรมนำความสู่สถานศึกษา”, วารสารวิชาการ ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน, 2550) : 2-3.
- สำนักงานพัฒนาสุขภาพจิตเด็กและสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, (2557). *ความรู้สุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นสำหรับผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายสุขภาพจิต*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2557.
- _____, (2547). *ความรู้สุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นสำหรับผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายสุขภาพจิต*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.